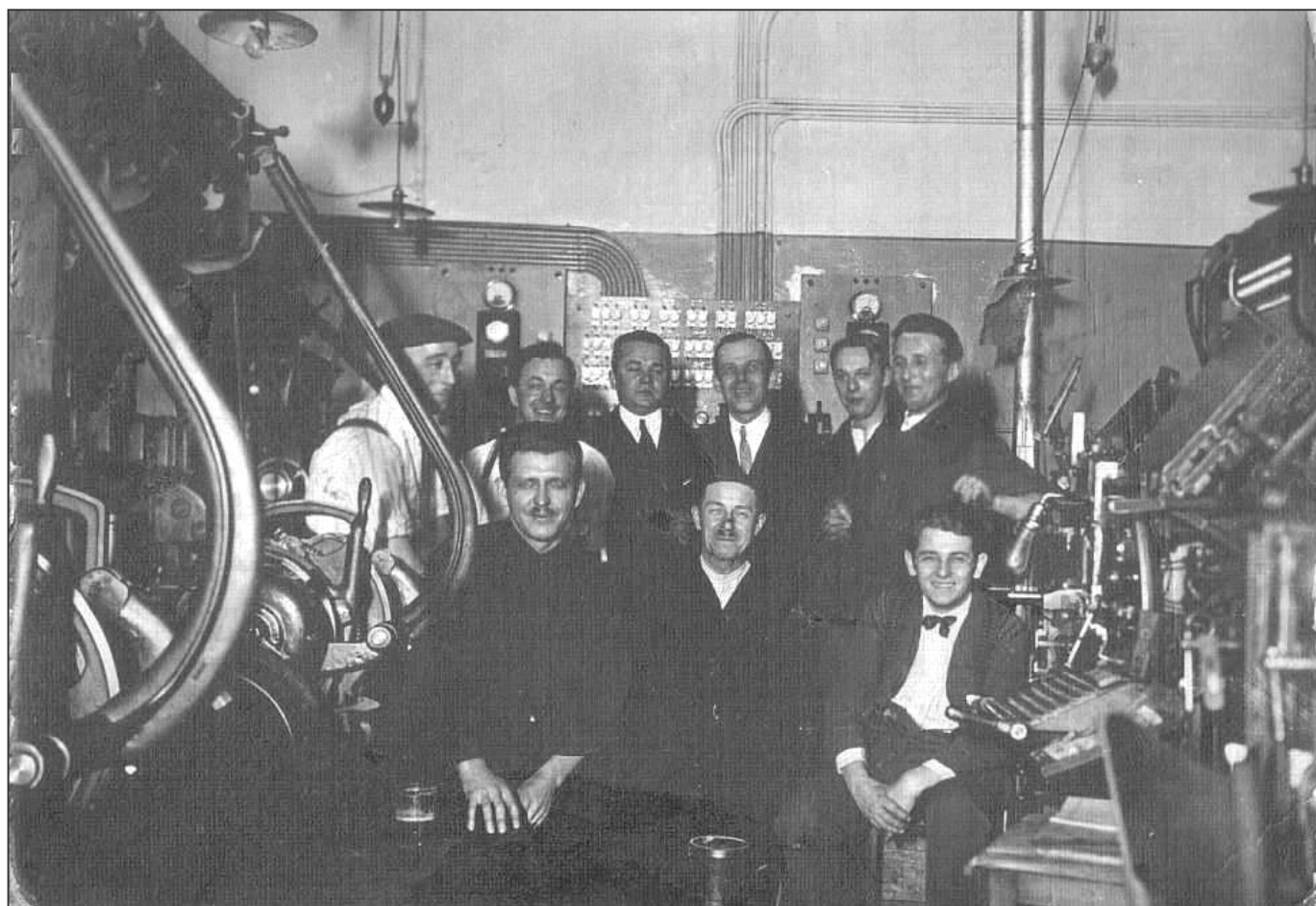

Bohumila Trnková

Říkali si „chasa černého umu“

Dívám se na obyčejnou stolní „lejzrovku“, jak za minutu hravě vychrlí až třicet potištěných stránek. Přála bych si, aby u toho byl vynálezce kovolijectví písma, pan Gutenberg. Jak krásně by užasl, a přesto by se mohl tiše usmívat, že jeho metoda přežila téměř půl tisíciletí. K jejímu největšímu rozvoji došlo v 19. a 20. století. Představa podmračeného tiskaře, který do omrzení opravuje chyby v autorově textu, v „kase“ loví olověné litery a skládá je do řádek a odstavců, aby nakonec po vytištění sazbu zas rozmetal, by byla nespravedlivá. Typografové si náramně potrpěli na svou stavovskou čest, vždyť oni byli těmi nejzodpovědnějšími strážci čistoty českého jazyka a na svůj „černý um“ byli jaksepatří hrdí.

Jedno z mnoha nakladatelství první poloviny 20. století mělo příznačný název Pokrok. Bylo součástí stejnojmenné akciové společnosti. Ediční činnost je ohraničena roky 1924 - 1933 a dále 1939 - 1948. Přesto i v mezidobí, které si vynutila krize, tiskárna Pokrok v pražské Revoluční ulici č. 6 svůj provoz nezastavila. Zajišťovala vydávání mnoha periodik, např. „Národní osvobození“, „Domov a svět“, také se tu tisklo několik deníků a řada spolkových tiskovin. Autentické fotografie z tiskárny Pokrok byly pořízeny právě v tomto období, kdy typografové bez práce nezůstali - živily je noviny, které vycházejí za všech dob.

V tiskárně Pokrok, rok 1932. Rozesmátý pán s motýlkem je Josef Sova (1902 - 1937), českobudějovický rodák a skutečný milovník svého řemesla. O tom píše i ve svém pamětním spisku: „Budějovický divadelní ředitel Karel Dostal dal mé matce za pravdu. Moje touha stát se hercem musela ustoupit. Tak mi doporučil, abych se nejprve něčemu vyučil, pak že se uvidí. O rok později se stal ředitelem Národního divadla v Praze a tam jsem si za ním už netroufal. Vyučil jsem se sazečem a to řemeslo se mi líbilo. Hlavně proto, že mě přiblížilo ke knize a časopisu. V tiskárně panovaly přátelské poměry. Po večerech jsem se věnoval spolkové činnosti.“

Ve své „branži“ byl Sova i přes své mládí zřejmě váženou osobností. O jeho postavení vypovídá drobný nekrolog v časopise tiskařů „Veslavín“.

Dne 16. října zemřel v mladém věku 35 let kolega Josef Sova, řádný člen Typografické besedy, Klubu novinářských a strojních sazečů, Dobročinného spolku, Melantricha a Pěveckého sboru Typografia. Personál knihtiskárny Pokrok ztrácí v něm několikaletého předsedu zaměstnaneckého výboru a organizace uvědomělého člena, který horlivě pracoval pro zájmy svých spolupracovníků a kolegů. (22. října 1937)

*Jednou z památek na J. Sovu je olověná raznice, kde si vysázal text „Jožka -1923 - Eluška“. Do raznice zároveň zalil i tehdejší mince s letopočty 1903 (*Eliška), 1923 (rok jejich seznámení), 1902 (*Josef).*

Není třeba vymýšlet řádky už jednou napsané, tak se k uvedení dalších fotografií hodí právě následující text. K nejdéletrvavějším pracím však stále patřilo ruční sázení stránek. Toto téměř poslední velké úskalí v historii tisku odstranil roku 1886 Ottmar Mergenthaler, který se v roce 1872 usadil ve Spojených Státech. Tehdy se rozvíjel právě vynalezený psací stroj a Mergenthaler pracoval na několika jeho modelech. To ho přivedlo na myšlenku sázet písmena na stránky způsobem, že by sazeč psal na klávesnici jako u psacího stroje a stroj by vybíral a sázel příslušná písmena sám. Tak vznikl řádkový sázecí stroj, pro který se vžil název „linotyp“, největší vynález od doby Gutenbergovy. (<http://www.quido.cz/objevy/tisk.htm>)

Tiskárna Pokrok, 1932. Typograf je zachycen přímo při práci na linotypu, v záběru je i část klávesnice. J. Sova sedí uprostřed. Fotografie vpravo je datovaná rokem 1965 a zachycuje celkový pohled na linotyp.

Dnes se u tiskařů naplno prosadila technologie DTP (desk-top publishing), kdy i pravopisnou korekturu dělají počítače, a tak s nástupem třetího milénia musíme rádi - neradi onen „černý um“ zařadit mezi zaniklá řemesla.

Ilustrace:

Linotyp 1965 je na adrese (<http://www.quido.cz/objevy/tisk.htm>), ostatní foto jsou z rodinného archivu autorky.